

Березня 25 числа сталася у Петербурзі незвичайно дивна пригода. Цирульник Іван Яковлевич, що мешкав на Вознесенському проспекті (прізвище його давно забулося, і навіть на вивісці — де змальовано панка з наміленою щокою і напис: "І кров пускають" — немає нічого більше), цирульник Іван Яковлевич прокинувся досить рано і почув дух гарячого хліба. Підвівшись трохи на ліжку, він побачив, що дружина його, досить поважна дама, яка дуже любила пити кофій, виймала з печі свіже печиво хліба.

— Сьогодні я, Прасков'є Йосипівно, не питиму кофію, — сказав Іван Яковлевич, — а натомість хочеться мені з'їсти гарячого хлібця з цибулею.

(Бачте, Іван Яковлевич хотів би і того, й того, та знав, що аж ніяк не можна просити двох речей одразу: Прасков'я-бо Йосипівна дуже не любила таких примх.)

"Хай дурень їсть хліб; мені ж краще, — подумала собі дружина, — залишиться кофію зайва порція". І кинула один буханець на стіл.

Іван Яковлевич задля пристойності надів поверх сорочки фрак, сів за стіл, насипав солі, приготував дві цибулини, взяв у руки ножа і, набравши поважного вигляду, почав кряти хліб. Розрізавши хліб надвоє, він заглянув усередину і на диво собі побачив там щось біле. Іван Яковлевич колупнув обережно ножем і помацав пальцем: "Тверде? — сказав він сам собі, — що б воно таке було?"

Він засунув пальці і витяг — носа!.. Іван Яковлевич і руки опустив; почав протирати очі та мацати: ніс, справді-таки ніс! та ще ніби, здавалося, чийсь знайомий. Жах відбився на виду в Івана Яковлевича. Та далеко було тому жахові до гніву, що охопив його дружину.

— Де це ти, звірюко, одрізав носа? — закричала вона люто. — Шахрай! п'яниця! Я сама на тебе донесу поліції. Розбишака який! От я вже від третього чула, що ти, як голиш, то так термосиш за носи, що ледве держаться.

Та Іван Яковлевич був ні живий ні мертвий. Він упізнав, що цей ніс був не чий інший, як саме колезького асесора Ковальова, котрого він голив щосереді та щонеділі.

— Стривай, Прасков'є Йосипівно! Я покладу його, загорнувши в ганчірку, у куток: хай там собі трошки полежить; а потім я його винесу.

— І слухати не хочу! Щоб я дозволила у себе в кімнаті лежати відрізаному носові?.. Сухар піджарений! Тільки й його, що бритвою ялозити по ременю, а обов'язку свого скоро зовсім уже не зможе виконувати, хвойда, поганець! Щоб я та стала за тебе відповідати перед поліцією?.. Ах ти, нечупаро, колодо дурноверха! Геть його! геть! неси куди знаєш! щоб я духу його не чула!

Іван Яковлевич стояв зовсім як убитий. Він думав, думав — і не знав, що подумати.

— Чорт його знає, як воно сталось, — сказав він нарешті, почухавши рукою за вухом. — Чи п'яний я вчора повернувся, чи ні, вже напевне не скажу. А з усього видно, що пригода це зовсім нечувана: бо хліб — діло печене, а ніс зовсім інше. Нічого не второпаю!..

Іван Яковлевич замовк. Здумавши, що поліцейські знайдуть у нього носа і звинуватять його, він зовсім стратив тяму. Вже йому ввижався червоний комір, красиво гаптований сріблом, шпага... і він дрижав усім тілом. Нарешті дістав він свою спідню одежу та чоботи, натяг на себе все це дрантя і, в супроводі нелегких-таки напучувань Прасков'ї Йосипівни, загорнув носа в ганчірку і вийшов на вулицю.

Він хотів його куди-небудь підкинути: чи в тумбу під ворітьми, чи так якось ненароком упустити, та й звернути в провулок. Та, на лихо, йому стрічався який-небудь знайомий, який зразу ж таки й питав: "Куди йдеш?" або "Кого так рано зібрався голити?" — так що Іванові Яковлевичу ніяк не випадало слухної хвилини. А то раз він уже зовсім був упустив його; але ж будочник ще здаля показав йому алебардою, промовивши: "Підійми! он у тебе щось упало". І Іван Яковлевич мусив підняти носа і сховати його в кишеню. Відчай охопив його, до того ж у міру того, як почали відчинятися крамниці і крамнички, народу дедалі більшало на вулицях.

Він вирішив піти до Ісакіївського мосту: чи не вдасться як-небудь шпурнути його в Неву?.. Та я трохи завинив, не сказавши досі нічого про Івана Яковлевича, людину, багатьма якостями гідну пошани.

Іван Яковлевич, як і кожний порядний руський ремісник, був п'яниця страшенний. І хоч голив щодня чужі підборіддя, та власне в нього вічно було неголене. Фрак у Івана Яковлевича (Іван Яковлевич ніколи не ходив у сюртуку) був рябий, тобто він був чорний, але весь у коричнево-жовтих та сірих яблуках; комір лиснів; а замість трьох ґудзиків висіли самі тільки ниточки. Іван Яковлевич був великий цинік, і коли колезький асесор Ковальов було каже йому під час гоління: "У тебе, Іване Яковлевичу, завжди руки смердять!" — то Іван Яковлевич відповідав на це питанням: "Чого ж би їм смердіти?" — "Не знаю, брат, а тільки смердять", — казав колезький асесор, і Іван Яковлевич, понюхавши табаки, милив йому за це і на щоці, і під носом, і за вухом, і під бородою, одно слово, де тільки йому хотілося.

Цей достойний громадянин був уже на Ісакіївськiм мості. Він перш за все розглянувся навколо; потім нагнувся на поруччя, нібито подивитися під міст, чи багато риби ходить, і кинув крадькома ганчірку з носом. Він відчув, наче з нього відразу десять пудів спало: Іван Яковлевич навіть усміхнувся. Замість того, щоб іти голити чиновницькі підборіддя, він рушив собі в установа з написом "їстівне та чай", випити склянку пуншу, як зненацька помітив у кінці мосту квартального наглядача благородної

постави, з широкими бакенбардами, в трикутному капелюсі, при шпазі. Він похолов, а тим часом квартальний кивав йому пальцем і говорив:

— А йди-но сюди, голубчик!

Іван Яковлевич, знаючи форму, зняв іще здалеку кашкета і, підійшовши хутенько, сказав:

— Бажаю здоров'я вашому благородію!

— Ні, ні, братіку, не благородію; скажи-но, що ти там робив, стоячи на мості?

— Їй-богу, пане, ходив голити, та глянув тільки-но, чи бистро річка йде.

— Брешеш, брешеш! Цим не відбудеш! Зволь-но відповідати!

— Я вашу милість двічі на тиждень або й тричі ладен голити з дорогою душею, — відказав Іван Яковлевич.

— Ні, приятелю, це пусте! Мене три цирульники голять, та ще й за велику честь собі мають. А от зволь-но розказати, що ти там робив?

Іван Яковлевич зблід... Але тут подія зовсім затуманюється, і що далі сталося, аж ніяк не відомо.

II

Колезький асесор Ковальов прокинувся досить рано і зробив губами: "брр..." — що завжди він робив, прокидаючись, хоч сам не міг розтлумачити, з якої причини. Ковальов потягнувся, звелів собі подати невелике дзеркало, що стояло на столі. Він хотів глянути на прищик, що

вчора ввечері вискочив у нього на носі; та на величезний собі подив побачив, що в нього замість носа зовсім гладеньке місце! Зляканий Ковальов звелів подати води і протер рушником очі: справді, нема носа! Він узявся мацати рукою, щоб переконатися, чи не спить часом? Здається, не спить. Колезький асесор Ковальов скочив з ліжка, стріпнувся: нема носа!.. Він наказав зараз же подати одержу і помчав просто до обер-поліцмейстера.

Та проте доконче треба сказати дещо про Ковальова, щоб читач міг бачити, що за один був цей колезький асесор. Колезьких асесорів, що дістають це звання з допомогою вчених атестатів, аж ніяк не можна рівняти з тими колезькими асесорами, які робилися на Кавказі. То одно, а то зовсім щось інше. Учені колезькі асесори... Та Росія така химерна земля, що коли скажеш про одного колезького асесора, то всі колезькі асесори від Риги до Камчатки неодмінно подумают на себе. Те саме розумій і про всі інші звання та чини. Ковальов був кавказький колезький асесор. Він два роки тільки ще перебував у цьому званні і тому ні на хвилину не міг його забути; а щоб більше додати собі благородства та ваги, він ніколи не звав себе колезьким асесором, а завжди майором. "Слухай-но, голубонько, — каже було, зустрівши на вулиці жінку, що продавала маніжки, — ти прихоть до мене додому; квартира моя на Садовій; спитайся тільки: чи тут живе майор Ковальов — тобі всякий покаже". А як стрічав яку гарненьку, то ще й давав їй крім того секретний наказ, додаючи: "Ти спитай, душечко, квартиру майора Ковальова". З цієї-от причини і ми будемо надалі цього колезького асесора звати майором.

Майор Ковальов мав звичай щодня походжати по Невському проспекту. Комірець його маніжки завжди був чистісінький і накрохмалений. Бакенбарди мав він такі, які й тепер можна бачити у губернських, повітових землемірів, у архітекторів, якщо тільки вони руські люди, також у людей, що виконують різні поліцейські обов'язки, і взагалі у всіх тих мужів, які мають повні рум'яні щоки і дуже добре грають у бостон: ці бакенбарди йдуть по самій середині щоки і прямисінько доходять аж до носа. Майор Ковальов, носив силу печаток

сердолікових, і з гербами, і таких, на яких було вирізано: середа, четвер, понеділок тощо. Майор Ковальов приїхав до Петербурга за ділом, а саме шукати пристойної для свого звання посади: коли пощастить, то віце-губернаторської, а як ні — езекуторської в якому-небудь значному департаменті. Майор Ковальов був не від того, щоб і оженитись; але тоді тільки, коли за молодого буде двісті тисяч капіталу. Отже, читач може тепер зміркувати сам: яке було становище цього майора, коли побачив він замість досить непоганого, середніх розмірів носа безглузде, рівне та гладеньке місце.

Як на лихо, жодного візника не видно було на вулиці, і він мусив іти пішки, закутавшись у свій плащ і закривши хустиною лице, удаючи, ніби в нього йшла кров. "Та, може, воно мені так здалось: не може бути, щоб ніс пропав з доброго дива". Він зайшов до кондитерської зумисне, щоб глянути в дзеркало. На щастя, в кондитерській нікого не було: хлопчак мели кімнати і розставляли стільці; декотрі, з сонними очима, виносили на підносах гарячі пиріжки; на столах і стільцях валялись облиті кофієм учорашні газети. "Ну, слава Богу, нікого нема, — промовив він, — тепер можна подивитись". Він несміливо підійшов до дзеркала і глянув: "Чорт його знає, що за гидота! — сказав він, плюнувши... — Хоч би вже що-небудь було замість носа, а то нічого!.."

Спересердя закусивши губи, вийшов він із кондитерської і вирішив, проти свого звичаю, не дивитись ні на кого і нікому не усміхатись. Та враз він став, як укопаний, перед дверима одного будинку; на очах його сталося щось зовсім незрозуміле: коло ґанку спинилася карета; дверцята одчинились, виплигнув, зігнувшись, пан у мундирі і побіг сходами вгору. Як же жахнувся і разом зчудувався Ковальов, коли він упізнав, що то був власний його ніс! При цьому незвичайному видовищі здалося йому, ніби все перевернулося у нього в очах, він почував, що ледве міг устояти; проте наважився доконче ждати, весь трусячись, як у пропасниці, доки той вернеться в карету. За дві хвилини ніс і справді вийшов. Він був у мундирі, гаптованому золотом, з великим стоячим коміром; на ньому були замшеві панталони; при боці шпага. Капелюх із плюмажем давав право здогадатись, що він був у рангу статського

радника. З усього видно було, що він їхав кудись із візитом. Він подивився на обидва боки, гукнув дакучера: "Подавай!" — сів та й поїхав.

Бідний Ковальов мало не збожеволів. Він не знав, що й подумати про таку чудну пригоду. Чи ж то чувана річ, справді, щоб ніс, який іще вчора був у нього на обличчі, не міг ні їздити, ні ходи ти, — був у мундирі! Він побіг за каретою, що, на щастя, від'їхала недалеко і спинилась перед Казанським собором.

Він поспішив у собор, протиснувся поміж старих жебраків із зав'язаними обличчями та двома отворами для очей, з яких він колись так сміявся, і ввійшов у церкву. Молільників у церкві було небагато; вони всі стояли тільки при вхідних дверях. Ковальов почув себе так зле, що ніяк не міг молитися, і шукав очима того пана по всіх кутках. Нарешті побачив, — він стояв осторонь. Ніс зовсім заховав своє обличчя у великий стоячий комір і з виразом якнайбільшої побожності молився.

"Як підступитись до нього? — думав Ковальов. — По всьому, по мундиру, по капелюху видно, що він статський радник. Чорт його знає, як це зробити!"

Він почав біля нього кахикати, та ніс ні на хвилину не виходив із свого стану побожності і все бив поклони.

— Милостивий пане... — сказав Ковальов, сам собі піддаючи духу, — милостивий пане...

— А що скажете? — відповів ніс, обернувшись.

— Мені чудно, милостивий пане... мені здається... ви повинні знати своє місце. І раптом я вас знаходжу і де ж? — у церкві. Погодьтесь...

— Даруйте мені, я ніяк не можу зрозуміти, про що ви зводите говорити... Скажіть ясніше.

"Як йому сказати?" — подумав Ковальов і, набравшись відваги, почав:

— Звичайно, я... а втім, я майор. Мені ходити без носа, самі знаєте, непристойно. Якій-небудь перекупці, що продає на Воскресенському мосту очищені апельсини, можна сидіти без носа; та сподіваючись дістати...; при тому буди у багатьох домах знайомим з дамами: Чехтарьова, статська радниця, та інші... Ви зміркуйте самі... я не знаю, милостивий пане... (Тут майор Ковальов знизав плечима.) Вибачте... коли на це дивитись відповідно до веління обов'язку та честі... ви самі можете зрозуміти...

— Нічогісінько не розумію, — відказав ніс. — Викладіть справу ясніше.

— Милостивий пане... — сказав Ковальов з почуттям власної гідності, — я не знаю, як розуміти слова ваші. Тут, здається, і говорити нема про що... Чи, може, ви хочете... Таж ви мій власний ніс!

Ніс глянув на майора і брови його трохи нахмурились.

— Ви помиляєтесь, милостивий пане. Я сам по собі. До того ж у нас із вами не може бути ніяких близьких стосунків. По ґудзиках на вашім віцмундирі бачу, що ви повинні служити в сенаті або принаймні по юстиції. Я ж по вченій лінії...

Сказавши це, ніс одвернувся і знову почав молитися.

Ковальов зовсім зник, не знаючи, що його робити і що навіть подумати. В цей час почувся приємний шум жіночого плаття, підійшла літня вже дама, уся в мереживі, і з нею тоненька, в білому платті, що дуже мило вимальовувалось на її стрункім стані, в блідо-жовтому, легкому, як пирожне, капелюшку. За ними спинився і відкрив табакерку високий гайдук з великими бакенбардами і з цілою дюжиною комірів.

Ковальов підступив ближче, висмикнув батистовий свій комірець, поправив понавішувані на золотім ланцюжку свої печатки і, усміхаючись набік, звернув свій погляд на легеньку даму, що, як весняна квіточка, злегка склонялася і підносила до чола свою біленьку ручку з напівпрозорими пальцями. Усмішка на лиці в Ковальова розпливлася іще ширше, коли він побачив під капелюшком її кругленьке сліпучо-біле підборіддя та частину щоки, осяяної кольором першої весняної троянди. Та враз він одскочив, як опечений. Він згадав, що в нього замість носа нема нічогісінько, і сльози витислися з очей його. Він обернувся, щоб сказати прямо панові в мундирі, що той тільки вдає статського радника, що віїї шахрай і поганець і що він — це тільки його, Ковальова, ніс та й годі... Та носа вже не було: він, мабуть, знову помчав до когось з візитом.

Розпач охопив Ковальова. Він пішов назад і спинився на хвилину під колонадою, пильно розглядаючись на всі боки, чи не видно де носа. Він дуже добре пам'ятав, що капелюх на тому був із плюмажем і гаптований золотом мундир; та шинелі не примітив, ні кольору його карети, ні коней, ані того навіть, чи був у нього ззаду якийсь лакей і в якій лівреї. До того ж карет мчала така безліч сюди й туди, і так прудко, що тяжко було навіть розглядіти; та якби й примітив він котру з них, то не міг аніяким способом зупинити. День був чудовий і сонячний. На Невському народові була сила-силенна; дами цілим квітковим водоспадом сипалися на всьому тротуарі, починаючи від Поліцейського до Аничкіного мосту. Он і знайомий йому надвірний радник простує, котрого він звав підполковником, коли траплялося це при сторонніх. Он і Яригін, столоначальник у сенаті, великий приятель, що раз у раз-у бостоні обремізувався, коли грав вісім. Он і другий майор, що дістав на Кавказі асесорство, махає рукою, щоб ішов до нього...

— А, чорт забирай! — сказав Ковальов. — Гей, візник, вези просто до обер-поліцмейстера!

Ковальов сів у дрозду і тільки покрикував візникові: "Поганяй щодуху!"

— У себе обер-поліцмейстер? — гукнув він, увійшовши в сіни.

— Нема, пане, — одказав воротар, — допіру оце виїхав.

— От тобі й маєш!

— Еге, — додав воротар, — воно й не так давно, а виїхав. Коли б на хвилину раніше прийшли, то, може б, і застали вдома.

Ковальов, усе держачи хустину коло обличчя, сів на візника й гукнув несамовито: "Поганяй!"

— Куди? — сказав візник.

— Поганяй прямо!

— Як прямо? Тут поворот: праворуч чи ліворуч?

Це питання зупинило Ковальова і примусило його знову подумати. В його становищі слід було йому передусім удатися до Управи благочинія, не тому, що ця річ безпосередньо стосувалась до поліції, а тому, що там швидше могли дати справі лад, ніж деінде; а шукати правди в начальства у тому місці, де нібито служив ніс, було б зовсім нерозумно, бо ж із власних відповідей носа вже можна було бачити, що для цього чоловіка нічого не було святого, і він так само міг збрехати в цьому разі, як збрехав, запевняючи, ніби він ніколи не бачився з ним. Отож, Ковальов хотів уже звеліти їхати до Управи благочинія, як знов спало йому на думку, що цей шахрай і ошуканець, котрий уже при першій зустрічі повівся так безчесно, міг знову, скориставшись часом, ушитися куди-небудь з міста, — і тоді всі шукання будуть марними або триватимуть, від чого Боже борони, цілий місяць. Нарешті, здавалося, саме небо напоумило його. Він вирішив удатися просто до газетної експедиції і заздалегідь зробити публікацію, докладно описавши там усі прикмети, щоб кожний, як зустрине його, міг зараз же послати до нього чи

принаймні дати знати про місце перебування. Отож, ставши на цьому, він звелів візникові їхати до газетної експедиції і всю дорогу безперестанку гатив його кулаком у спину, примовляючи: "Швидше, падлюко! швидше, шахраю!" — "Ех, пане!" — казав візник, струшуючи головою та стьобаючи віжкою свою коняку, що мала шерсть довгу, як у болонки. Дрожка, нарешті, зупинилась, і Ковальов, захекавшись, убіг до невеликої приймальні, де сивий чиновник, у старому фракі та в окулярах, сидів коло стола і, взявши в зуби перо, лічив принесені мідні гроші.

— Хто тут приймає оповіщення? — закричав Ковальов. — А, здрастуйте!

— Моє шанування, — сказав сивий чиновник, підвівши на хвилину очі і опустивши їх знову на розкладені купи грошей.

— Я хочу видрукувати...

— Дозвольте. Прошу трохи зачекати, — мовив чиновник, ставлячи однією рукою цифру на папері й пересуваючи пальцями лівої руки дві кісточки на рахівниці. Лакей з галунами і виглядом, по якому можна було бачити, що він із аристократичного дому, стояв біля стола із запискою в руках і вважаючи, що годиться на цім місці показати свою ввічливість, говорив:

— Чи повірите, пане, собачка не варта й вісім гривень, цебто я не дав би за неї й вісім шагів; а графиня любить, їй-богу, любить, — і ось тому, хто її знайде, сто карбованців! Коли сказати по пристойності, то от так, як ми тепер з вами, смаки людей зовсім не сумісні: вже коли твоя охота, то держи лягавого пса чи там пуделя; не пошкодує п'ятсот, тисячу дай, та зате вже щоб був пес хороший.

Поважний чиновник слухав це зі значущою міною, і в той самий час підраховував, скільки літер у принесеній записці. По обидва боки стояло багато старих жінок, крамарчуків та двірників із записками. В одній

стояло, що відпускається на службу непитущий кучер; у другій — майже нова коляска, вивезена 1814 року з Парижа; там відпускалася в найми дворова дівка дев'ятнадцяти років, що привчена була до прання, а годилася й до інших робіт; міцна дрожка без однієї ресори, молодий та гарячий кінь у сірих яблуках, сімнадцяти літ віком; нове, одержане з Лондона, насіння ріпи та редису; дача з усіма угіддями: двома стійлами для коней та місцем, де можна розвести прекрасний березовий чи ялиновий сад; там-таки викликалося й охочих купити старі підшви, запрошуючи прибути на переторжку щодня од восьми до трьох годин ранку. Кімната, де містилося все це товариство, була маленька, і повітря в ній було страшенно тяжке; та колезький асесор Ковальов не міг чути запаху, бо закрився хусткою, та й тому, що самий ніс його перебував тепер бозна-де.

— Милостивий пане, дозвольте вас попрохати... Мені дуже треба, — промовив він нарешті нетерпляче.

— Зараз, зараз! Два карбованці сорок три копійки! Цю ж хвилинку! Карбованець шістдесят чотири копійки! — казав сивоволосий пан, кидаючи бабам та двірникам записки в вічі. — Ви чого бажаєте? — нарешті сказав він, обернувшись до Ковальова.

— Я прошу... — одказав Ковальов, — сталося шахрайство чи ошуканство, я досі ніяк не можу дізнатись. Я прошу тільки видрукувати, що той, хто до мене того поганця приставить, матиме добру нагороду.

— Дозвольте спитати, як ваше прізвище?

— Ну, навіщо ж прізвище? Мені не можна сказати його. У мене багато знайомих: Чехтарьова, статська радниця, Палагея Григорівна Подточина, штаб-офіцерша... Ану ж довідаються, Боже борони! Ви можете просто написати: колезький асесор чи, ще краще, людина в майорському чині.

— А втікач був із ваших дворових?

— Де там із дворових! То б іще було не таке велике шахрайство! Утік од мене... ніс...

— Гм! яке дивне прізвище! І на велику суму той пан Ніс обікрав вас?

— Ніс, тобто... Ви не те думаєте. Ніс, мій-таки власний ніс, пропав безвісти. Чорт хотів насміятися з мене!

— Та яким же чином пропав? Я щось не можу того як слід зрозуміти.

— Та я не можу вам сказати, яким чином; але найголовніша річ, що він їздить собі тепер по місту і називає себе статським радником. І тому я вас прошу оголосити, щоб, коли хто зловить, приставив його до мене якнайскоріше. Бо зважте ж, справді, як же мені бути без такої помітної частини тіла? це не те, що якийсь там мізинець на нозі, яку я в чобіт, — і ніхто не побачить, що його нема. Я буваю щочетверга у статської радниці Чехтарьової; Подточина Палагея Григорівна, штаб-офіцерша, і в неї дочка дуже гарненька на вроду, теж дуже добрі знайомі, і ви зміркуйте самі, як же мені тепер... Мені тепер до них не можна з'явитися.

Чиновник задумався, що означали міцно стулені губи.

— Ні, я не можу вмістити такого оповіщення в газетах, — сказав він нарешті по довгій мовчанці.

— Як? чому?

— Так. Газета може втратити репутацію. Коли кожен почне писати, що в нього втік ніс, то... І так уже кажуть, що друкується багато неподобного та неправдивого.

— Та що ж тут таке неподобне? Тут, здається, нічого нема такого.

— Це вам так здається, що нема. А от на тім тижні був такий самий випадок. Прийшов чиновник так от, як ви тепер прийшли, приніс записку, грошей з нього припало два карбованці сімдесят три копійки, а все оповіщення полягало в тому, що втік чорний пудель. Здається, що б тут такого? А вийшов пасквіль: пудель отой був скарбник, не пам'ятаю, якої вже установи.

— Та я ж вам не про пуделя даю оповіщення, а про власного мого носа: виходить, мало не те саме, що про самого себе.

— Ні, такого оповіщення я ніяк не можу вмістити.

— Та коли-в мене справді пропав ніс!

— Коли пропав, то про це хай клопочеться медик. Кажуть, що є такі люди, які можуть приставити якого хочете носа. А втім, я помічаю, що ви, певно, людина весела на вдачу і любите в товаристві пожартувати.

— Присягаюсь вам, от як Бог свят! Та коли вже на те пішлося, то я покажу вам.

— Не завдавайте собі клопоту! — промовив чиновник, нюхаючи табаку. — Проте, коли вам не важко, — додав він зацікавлено, — то бажано б поглянути.

Колезький асесор відкрив затулене хусткою обличчя.

— Справді, диво та й годі! — сказав чиновник, — місце зовсім гладеньке, ніби от допіру спечений млинець. Так, до неймовірності гладеньке!

— Ну, ви тепер будете сперечатися? Ви бачите самі, що не можна не видрукувати. Я вам буду особливо вдячний і дуже радий, що через цей випадок мав приємність з вами познайомитись...

Майор, як бачите з цього, наважився цього разу трохи лукавити.

— Воно надрукувати, звичайно, невелике діло, — сказав чиновник, — тільки я не бачу з цього ніякої для вас користі. Коли вже хочете, то віддайте тому, хто має бистре перо, описати як дивовижний витвір натури і надрукувати цю статейку в "Северной пчеле" (тут він понюхав іще раз табаки) для науки молоді (тут він утер носа), чи так, усім для цікавості.

Колезький асесор зовсім утратив надію. Він опустив очі вниз газети, де оповіщалося про спектаклі; уже обличчя його ладне було усміхнутися, зустрівши ім'я актриси, гарненької на вроду, і рука взялась за кишеню: чи є при ньому синя асигнація, бо штаб-офіцери, на думку Ковальова, повинні сидіти в кріслах, — та думка про ніс усе зіпсувала!

Сам чиновник, бачилось, був зворушений скрутним становищем Ковальова. Щоб хоч трохи полегшити його горе, він вирішив, що необхідно виразити співчуття кількома прихильними словами:

— Мені, далебі, дуже прикро, що з вами трапився такий анекдот. Чи не понюхаєте ви часом табаки? це розганяє головні болі та тяжкий настрій; навіть і щодо гемороїдів воно добре.

Так кажучи, чиновник простяг до Ковальова табакерку, досить спритно підгорнувши під неї кришку з портретом якоїсь дами в капелюшку.

Од цього нерозважного вчинку терпець урвався Ковальову.

— Я не розумію, що це за жарти такі недоречні, — сказав він із серцем, — хіба ви не бачите, що у мене нема саме того, чим би я міг понюхати? Чорт би забрав вашу табаку! Я тепер не можу дивитись на неї і не те, що на погану вашу березинську, а навіть коли б ви піднесли мені самої рапе.

По цім слові він вийшов, дуже роздратований, із газетної експедиції і попрямував до часного пристава, дуже охочого до цукру. Удома в нього вся прихожа, вона ж і їдальня, була заставлена цукровими головами, що нанесли йому задля дружби купці, куховаркі в цей час скидала з часного пристава казенні ботфорти; шпага і ввесь військовий обладунок уже мирно розвішані були по кутках, і грізного трикутного капелюха вже зачіпав трьохлітній сішок його, і він, після бойового, ратного життя, готувався зазнати мирських утіх.

Ковальов увійшов до нього саме тоді, коли той потягнувся, крякнув і сказав: "Ех, славно засну годинок зо дві!" І з того можна було передбачити, що колезький асесор прибув зовсім невчасно. І не знаю, хоч би він навіть приніс йому в той час кілька фунтів чаю чи сукна, він не був би прийнятий надто радо. Пристав був великий прихильник усякої майстерності та мануфактурності; але державну асигнацію полюбляв над усе. "Це річ, — каже було звичайно він, — нічого нема кращого за цю річ: їсти не просить, місця забере небагато, в кишені завсігди поміститься, упустиш — не розіб'ється".

Часний прийняв Ковальова не дуже привітно і сказав, що по обіді не той час, щоб починати слідство, що сама натура велить, щоб, наївшись, відпочити трохи (з цього колезький асесор міг добачити, що часний пристав знав-таки вислови стародавніх мудреців), що в порядної людини не одірвуть носа і що багато є на світі всяких майорів, які не мають навіть і спіднього одягу в пристойному стані й тягаються по всяких непристойних місцях. Вліпив, як то кажуть, в самісіньке око! Треба сказати, що Ковальов був дуже вразливою людиною. Він міг вибачити все, що говорилося про нього самого, але ні за що не дарував речей, які стосувалися до його чину та звання. Він навіть вважав, що в театральних п'єсах можна залишити все те, що стосувалось до обер-офіцерів, але на штаб-офіцерів ні за що не слід нападати. Прийом часного так його приголомшив, що він струснув головою і сказав з почуттям гідності, трохи розставивши свої руки: "Признатися, після таких образливих з вашого боку зауважень, я нічого не можу додати..." — і вийшов.

Він приїхав додому, ледве чуючи під собою ноги. Уже смеркало. Сумною чи то надзвичайно бридкою здалася йому квартира після всіх цих невдалих шукань. Увійшовши в прихожу, побачив він на шкіряній брудній канапі свого лакея Івана, що, лежачи горілиць, плював у стелю і влучав досить вдало в одне й те саме місце. Така байдужість слуги розлютувала його; він ударив його капелюхом по лобі, примовивши: "Ти, свиняко, тільки дурницями займаєшся!"

Іван скочив відразу зі свого місця і метнувся прожогом скидати з нього плаща.

Увійшовши до себе в кімнату, майор, стомлений та сумний, упав у крісло і, нарешті, після кількох зітхань, сказав:

— Боже мій! Боже мій! За що це таке нещастя? Коли б я зостався без руки чи без ноги — все ж було б це краще; коли б залишився без вух — зле, а проте ще якось можна видержати; але без носа людина — чорт знає що: птах не птах, громадянин не громадянин; от просто візьми та й викинь за вікно! І хай би вже на війні одрубали, чи на дуелі, чи я сам був причиною; а то ж пропав, ні за що ні про що, пропав даром, ні за гріш!.. Тільки ні, не може бути, — додав він, трохи подумавши. — Нечувана річ, щоб ніс та пропав; далєбі нечувана. Це, певне, вві сні сниться чи просто ввижається; може, я помилився якось та й випив замість води горілку, що нею, поголившись, витираю собі бороду. Іван, дурень, не прийняв, а я, мабуть, і хильнув її.

Щоб справді упевнитись, що він не п'яний, майор ущипнув себе так боляче, аж сам скрикнув. Цей біль переконав його остаточно, що він діє і живе наяву. Він потихеньку підійшов до дзеркала і спершу примружив очі, сподіваючись, що, може, якраз побачить носа на своєму місці, але зараз же одскочив назад, промовивши: "Ну й пасквільний же вигляд!"

Це було справді незрозуміло. Якби пропав ґудзик, срібна ложка, годинник чи таке щось подібне; але пропасти, і кому ж пропасти? та ще й

до того на власній квартирі!.. Майор Ковальов, усе зваживши та обміркувавши, подумав либонь, чи не найближче до правди, що виною цього повинен бути не хто інший, як штаб-офіцерша Подточина, якій хотілося віддати за нього свою дочку. Він і сам був не від того, щоб з нею поженитися, та уникав остаточної розв'язки. Коли ж штаб-офіцерша сказала йому прямо, що вона хоче віддати її за нього, він потихеньку відчалив зі своїми компліментами, сказавши, що іще молодий, що треба йому прослужити років з п'ять, щоб уже рівно було сорок два роки. І тому штаб-офіцерша, видно, щоб помститись, вирішила його звести та й найняла для цього ворожок, бо ж ніяк не можна було подумати, щоб носа було одрізано: ніхто не заходив до нього в кімнату; а циркульник Іван Яковлевич голив його ще в середу, а протягом всієї середи і навіть увесь четвер ніс у нього був цілий, — це він пам'ятав і знав дуже добре; та й боліло б воно, і рана, без сумніву, не могла б так скоро загоїтись і бути гладенькою, як млинець. Він укладав у голові плани: чи подати на штаб-офіцершу законним порядком в суд, чи піти до неї самому та й вивести її на чисту воду. Роздуми його перебило зненацька світло, блиснувши крізь усі щілини в дверях: то Іван уже запалив у прихожій свічку. Незабаром увійшов і сам Іван, несучи її перед собою і осяваючи ясно всю кімнату. Першим рухом Ковальова було вхопити хустину і затулити те місце, де вчора ще був ніс, щоб і справді дурний слуга не роззявив рота, побачивши у пана таке диво.

Не встиг Іван вернутись до своєї комірчини, як почувся в прихожій незнайомий голос, що промовив:

— Чи тут живе колезький асесор Ковальов?

— Заходьте. Майор Ковальов тут, — сказав Ковальов, підвівшись хутенько і відчиняючи двері.

Увійшов поліцейський чиновник, гарний на вроду, з бакенбардами не дуже світлими та й не темними, з досить повними щоками, той самий, що на початку повісті стояв у кінці Ісакіївського мосту.

— Ви зводили загубити свого носа?

— Саме так.

— Його тепер знайдено.

— Та що ви кажете? — скрикнув майор Ковальов. З радості йому відібрало мову. Він втупив очі в квартального, що стояв перед ним, на повних губах та щоках якого ясно миготіло трепетне сяйво од свічки. — Яким чином?

— Дивним випадком: його перехопили мало вже не на дорозі. Він уже сідав у диліжанс і хотів їхати до Риги. І паспорт давно був написаний на ім'я одного чиновника. І дивно те, що й мені самому здався він був спершу паном. Та, на щастя, були зо мною окуляри, і я зразу ж побачив, що це був ніс. Бо я короткозорий, і якщо ви станете перед мене, то я бачу тільки, що у вас обличчя, але ні носа, ні бороди, нічого не помічу. Моя теща, жінчина тобто мати, теж нічого не бачить.

Ковальов себе не тямив.

— Де ж він? Де? Я зараз побіжу.

— Не турбуйтеся. Я, знаючи, що він вам потрібний, приніс його з собою. Ї дивна річ, що найбільше завинив у цьому ділі шахрай циркульник на Вознесенській вулиці, що сидить тепер у розправі. Я давно здогадувався, що він п'яниця і злодій, і ще позавчора потяг він у одній крамничці бортище гудзиків. Ніс ваш такий самісінький, як був.

На цім слові квартальний поліз до кишені і витяг звідти загорнутого в папірець носа.

— Так, він! — скрикнув Ковальов. — Справді він! Чи не вип'єте сьогодні зо мною чашечку чаю?

— Дуже був би радий, та ніяк не можу: мені треба заїхати звідси до божевільні... Дуже велика пішла дорожнеча на всі припаси... У мене в домі живе й теща, тобто жінчина мати, і діти; на старшого особливо покладаємо великі надії: дуже розумний хлопчина, та зовсім нема за що вчити.

Ковальов догадався і, захопивши зі стола червону асигнацію, всунув її в руку наглядачеві, який, розшаркавшись, вийшов за двері, і тієї ж майже хвилини Ковальов почув уже голос його на вулиці, де він навчав по зубах одного дурного мужика, що наїхав своїм возом просто на бульвар.

Колезький асесор після того, як пішов од нього квартальний, кілька хвилин був сам не свій і ледве через кілька хвилин знову зміг бачити й почувати: так приголомшила його несподівана радість. Він обережно взяв знайденого носа в обидві руки, складені пригорщею, і ще раз пильно оглянув його.

— Так, він, справді він! — промовив майор Ковальов. — Ось і прищик з лівого боку, що вискочив учора.

Майор ледве не засміявся з радості.

Та ніщо на світі не триває довго, отже і радість, як пройде перша її хвилина, вже не така жива, в третю хвилину вона стає ще меншою і, нарешті, непомітно зливається з повсякденним станом душі, як на воді коло, породжене падінням камінчика, нарешті зливається зі спокійною поверхнею. Ковальов почав роздумувати і зметував, що ділу ще не кінець: носа знайдено, та треба ж його приставити, притулити на своє місце.

— А що, як він не пристане?

Запитавши так у самого себе, майор пополотнів.

З почуттям невимовного жаху, кинувся він до стола, присунув дзеркало, щоб якимось чином поставити носа криво. Руки в нього тремтіли. Обачливо та обережно наклав він його на колишнє місце. О, жах! Ніс не приліплювався!.. Він наблизив його до рота, зігрів його злегка своїм диханням, і знову притулив до рівного місця поміж двома щоками; але ніс не держався та й годі.

— Та ну! ну ж бо! залазь, дурню! — казав він до нього. Але ніс був ніби дерев'яний і падав на стіл, так чудно стукаючи, ніби корок. Лице майорове судорожно скривилось. — Невже не приросте? — говорив він злякано. Та скільки разів не тулив він його на його ж таки власне місце, старання було все даремне.

Він гукнув Івана і послав його по лікаря, що займав у тім самім будинку в бельетажі найкращу квартиру. Лікар цей був показний чоловічина, мав чудесні, як смола, чорні бакенбарди, свіжу та здорову лікаршу, їв зранку свіжі яблука і тримав рот у незвичайній чистоті — полоскав його було щоранку чи не три чверті години і шліфував зуби п'ятьма різними щіточками. Лікар прибув зараз же. Спитавши, коли саме сталося нещастя, він узяв майора Ковальова за підборіддя і дав йому великим пальцем щигля саме в те місце, де перше був ніс, так що майор мусив відкинути свою голову назад з такою силою, що вдарився потилицею об стіну. Медик сказав, що це нічого і, порадивши одсунутись трохи од стіни, звелів йому перегнути голову спочатку на правий бік і, помацавши те місце, де перше був ніс, сказав: "Гм!" Потім звелів йому перегнути голову на лівий бік і сказав: "Гм!" — і на закінчення він знову стукнув його великим пальцем, так що майор Ковальов мотнув головою, як кінь, коли йому заглядають у зуби. По такій спробі медик похитав головою і сказав:

— Ні, не можна. Ви вже краще так залишайтесь, бо можна зробити ще гірше. Воно, звичайно, приставити можна; я б, мабуть, і зараз приставив його; але вірте мені, що це для вас гірше.

— Оце добре! як же мені залишатися без носа? — сказав Ковальов.
— Уже гірше не може бути, ніж тепер. Це просто чорт знає що! Куди ж я з такою-от пасквільністю покажусь? Я маю неабияке знайомство: от і сьогодні мені треба бути на вечірці в двох родинах. Я багато з ким знайомий: статська радниця Чехтарьова, Подточина, штаб-офіцерша... хоч після теперішнього вчинку її я з нею тільки й матиму діла, що через поліцію. Зробіть ласку, — промовив Ковальов благальним голосом, — чи нема якого способу? як-небудь приставте; хоч не добре, а так, аби тільки держався; я навіть можу його злегка підпирати рукою, коли буде яка небезпека. Я ж до того і не танцюю, щоб ото міг йому пошкодити якимсь необережним рухом. А щодо подяки за візит, то вже будьте певні, скільки зможу...

— Чи вірите, — сказав доктор ні гучним, ні тихим голосом, але дуже ввічливим та магнетичним, — що я ніколи задля користі не лікую. Це проти моїх правил і мого уміння. Беру, щоправда, за візити, але єдино тільки для того, щоб не образити своєю відмовою. Певна річ, я приставив би вам носа: але даю вам слово честі, коли вже ви не вірите моєму слову, що це буде далеко гірше. Дайте можливість краще діяти самій натурі. Мийте частіше холодною водою, і я вас запевняю, що ви, не маючи носа, будете так само здорові, як і мавши його. А носа я вам раджу покласти в банку зі спиртом чи, ще краще, влити туди дві столові ложки гострої горілки та підігрітого оцту, — і тоді ви зможете взяти за нього чималі гроші. Я навіть сам візьму його, коли ви не заправите надто дорого.

— Ні, ні! Нізащо не продам! — скрикнув у відчаї Ковальов. — Краще хай він пропаде!

— Вибачайте, — сказав лікар, прощаючись, — я хотів вам допомогти... Що ж робити! Принаймні ви бачили, як я старався. — Це сказавши, лікар прибрав благородної осанки і вийшов із кімнати. Ковальов не примітив навіть обличчя його і в глибокій нестямі бачив тільки рукавички білої та чистої, як сніг, сорочки, які виглядали з рукавів його чорного фрака.

Він вирішив другого ж таки дня, перед тим, як подавати скаргу, писати до штаб-офіцерші, чи не згодилась би вона без бою повернути йому те, що слід. Лист був ось який:

"Вельмишановна пані,

Олександрє Григорівно!

Не можу зрозуміти чудного з вашого боку діяння. Будьте певні, що таке вчиняючи, нічого ви не виграєте і ніяк не примусите мене оженитися на вашій дочці. Повірте, що історія щодо мого носа мені якнайкраще відома, так само, як відомо й те, що до цього найбільше причетні ви, а не хто інший. Нагле відділення його від свого місця, втеча і маскування, то під виглядом одного чиновника, то, нарешті, у власному вигляді, є не що інше, як наслідок чарів, що наслали ви або ті, хто займається такими, як ви, благородними ділами. Я ж, зі свого боку, за обов'язок уважаю попередити вас, що коли названий мною ніс не буде сьогодні ж на своєму місці, то я змушений буду вдатись до захисту і покровительства законів.

А втім, з цілковитою до вас пошаною, честь маю бути

Ваш покірний слуга Платон Ковальов".

"Шановний пане,

Платоне Кузьмичу!

Дуже здивував мене лист ваш. Я, признатись вам щиро, ніколи не сподівалась, а тим більше щодо несправедливих докорів з вашого боку. Повідомляю вас, що я чиновника, про котрого згадуєте ви, ніколи не приймала у себе, ні замаскованого, ні в справжньому вигляді. Бував у мене, щоправда, Пилип Іванович Потанчиков. І хоч він, справді, сватався до моєї дочки, бувши сам людиною статечною, непитущою і великої вченості; та я ніколи не потішала його ніякою надією. Ви пишете іще про

носа. Якщо ви маєте на думці, теє говорячи, що ніби б я хотіла залишити вас із носом, тобто формально вам відмовити: то мене дивує, що ви самі про це кажете, тоді коли я, як вам відомо, була зовсім іншої думки, і якщо ви зараз же посватаєтесь до моєї дочки по закону та звичаю, я ладна зразу ж задовольнити вас, бо це завжди було предметом найщирішого мого бажання, на що сподіваючись залишаюся завжди готова до послуг ваших

Олександра Подточина".

— Ні, — говорив Ковальов, прочитавши лист. — Вона справді невинна. Не може того бути! Листа так написано, як не може написати людина, винна в злочині. — Колезький асесор знався на тому, бо посилено його кілька разів на слідство ще в Кавказькій області. — Яким же чином, як це скоїлося? Тільки чорт розбере це! — сказав він нарешті, опустивши руки.

Тим часом чутки про цю незвичайну пригоду розійшлися по всій столиці, і, як водиться, не без особливих перебільшень. Тоді якраз усі уми настроєні були до надзвичайного: саме недавно тільки зацікавили все місто досліди дії магнетизму. До того ж усі ще добре пам'ятали історію про танцюючі стільці на Конюшенній вулиці, отже не диво, що скоро почали говорити, нібито ніс колезького асесора Ковальова рівно о третій годині прогулюється по Невському проспекту. Цікавих збігалася щодня сила-силенна. Сказав хтось, що ніс був ніби в крамниці Юнкера: і біля Юнкера стільки збилося люду, що мусила навіть поліція втрутитися. Один спекулятор, поважного вигляду, з бакенбардами, що продавав біля дверей до театру різні сухі кондитерські пиріжки, зумисне поробив прекрасні дерев'яні міцні лави і запрошував цікавих ставати на них, беручи по вісімдесят копійок з кожного відвідувача. Один заслужений полковник нарочито для цього вийшов раніше з дому і, багато приклавши сили, пробрався крізь натовп; та був дуже обурений, коли побачив у вікні крамниці замість носа звичайнісіньку шерстяну фуфайку і літографовану картинку, де зображено було дівчину, що поправляє собі панчішку, і франта з відкидним жилетом та невеликою борідкою, який дивиться на неї з-за дерева, — картинку, котра вже більш як десять

років висіла все на тім самім місці. Одійшовши, він промовив з досадою: "Як можна такими-от дурними небилицями тривожити народ?.."

Потім пішла поголоска, що не на Невському проспекті, а в Таврічеському саду прогулюється ніс майора Ковальова, що ніби він давно вже там; що коли ще жив там Хозрев-Мірза, то дивом дивувався з такої дивної вигадки природи. Деякі студенти з Хірургічної академії вирушили туди. Одна знатна шановна пані в особливому листі просила садового доглядача показати дітям її цей незвичайний феномен і, коли можна, з поясненням повчальним і напутливим для юнаків.

З усіх цих подій дуже тішилися всі світські постійні відвідувачі раутів, що любили смішити дам, у яких запас у той час зовсім вийшов. Невелика тільки частина статечних та благонамірених людей була дуже невдоволена. Один пан говорив з обуренням, що він не розуміє, як то в наш просвічений вік можуть ходити безглузді вигадки, і що йому дивно, чому не звертає на це уваги уряд. Пан цей, як видно, був із тих панів, що хотіли б приплутати уряд до всього, навіть до своїх щоденних сварок із жінкою. По цьому... але тут знову вся пригода затуманюється, і що було далі, зовсім невідомо.

III

Безглуздя справжнє робиться на світі. Буває таке, що аж ніяк на правду не скидається: раптом той самий ніс, що їздив собі в чині статського радника і наробив стільки галасу по місту, опинився, мовби нічого й не було, знову на своєму місці, тобто саме поміж двома щоками у майора Ковальова. Це сталося вже квітня сьомого числа. Прокинувшись і випадково глянувши в дзеркало, бачить він: ніс! хап рукою — справді ніс! "Еге!" — сказав Ковальов і від радості мало не почав садити босий по всій кімнаті тропака, але ввійшов Іван і перебив. Він звелів зараз же дати собі вмитися і, вмиваючись, глянув іще раз у дзеркало: ніс. Витираючись рушником, він знову глянув у дзеркало: ніс!

— А подивись-но, Іване, здається, у мене на носі ніби прищик, — сказав він, думаючи сам собі: "От лихо, як Іван скаже: та нема, пане, не те що прищика, а й самого носа нема!"

Але Іван сказав:

— Нічого, пане, ніякого прищика: ніс чистий!

"Добре, чорти б його побрали!" — сказав сам собі майор і клацнув пальцями. Тут саме виглянув у двері цирульник Іван Яковлевич, тільки так боязко, як та кішка, яку тільки що одшмагали за вкрадене сало.

— Кажи спочатку: чисті руки? — кричав ще здалека до нього Ковальов.

— Чисті.

— Брешеш!

— Їй-богу, чисті, пане.

— Ну, гляди ж.

Ковальов сів. Іван Яковлевич закрив його салфеткою і в одну мить, орудуючи помазком, перетворив усю бороду його та частину щоки на крем, який подають у купців на іменинах. "Ач! — сказав сам до себе Іван Яковлевич, глянувши на носа, і потім перехилив голову на другий бік і подивився на нього збоку. — Яке! їй-право, як подумаєш", — говорив він далі і довго розглядав носа. Нарешті легенько та обережно, як тільки можна собі уявити, він підняв два пальці з тим, щоб зловити його за кінчик. Така вже була система в Івана Яковлевича.

— Ну, ну, ну, дивись! — закричав Ковальов.

Іван Яковлевич і руки опустив, сторопів і збентежився, як ніколи не бентежився. Нарешті обережно почав він лоскотати бритвою в нього під бородою, і хоч йому було зовсім не з руки і важко голити, не придержуючи за нюхальну частину тіла, а проте, якимось там упираючись своїм шорстким великим пальцем йому в щоку та в нижню ясну, нарешті подолав усі труднощі й виголив.

Коли все було закінчено, Ковальов мерщій одягся, взяв візника і поїхав просто до кондитерської. Входячи, закричав він іще здалека: "Хлопче, чашку шоколаду!" — а сам ту ж хвилину до дзеркала: є ніс. Він весело обернувся назад і з сатиричним виглядом подивився, трохи примруживши око, на двох військових, що в одного з них був ніс аж ніяк не більший за жилетний ґудзик. Потім він рушив до канцелярії того департаменту, де добивався віце-губернаторського, а як не пощастить, то езекуторського місця. Проходячи через приймальню, він глянув у дзеркало: є ніс. Далі поїхав він до другого колезького асесора, чи майора, великого насмішника, якому він часто говорив, відповідаючи на всякі ущипливі зауваження: "Ну, вже ти, знаю я тебе, ти шпилька!" Дорогою він подумав: "Коли й майор не лусне од сміху, побачивши мене, тоді вже певний знак, що все, що тільки є, сидить на своєму місці". Та колезький асесор анічогісінько. "Добре, добре, чорт забирай!" — подумав собі Ковальов. По дорозі зустрів він штаб-офіцершу Подточину разом з дочкою, вклонився їм, а ті привітали його з радісними вигуками, отже нічого, нема в ньому ніякої вади. Він розмовляв з ними дуже довго і, навмисне вийнявши табакерку, набивав перед ними дуже довго свого носа з обох під'їздів, сам собі приказуючи: "Маєте, мовляв, баби, поріддя куряче! а я дочки все-таки не посватаю. Так просто, *par amour*[?] — чом би й ні!" І майор Ковальов з того часу прогулювався, ніби нічого й не було, і по Невському проспекту, і в театрах, і скрізь. І ніс теж, ніби нічого й не було, сидів у нього на обличчі, і подумати не можна було, що відлучався зі свого місця. І після того майора Ковальова бачили завжди в доброму настрої, усміхнений він переслідував рішуче всіх гарненьких дам, а раз навіть спинився перед крамничкою в Гостиному дворі і купував якусь орденську стрічечку, невідомо задля чого, бо сам він не був кавалером ніякого ордена.

Ось яка пригода сталася в північній столиці нашої просторої держави! Тепер тільки, усе зваживши, бачимо, що є в ній чимало неправдоподібного. Не кажучи вже про те, що справді чудне, надприродне одділення носа і поява його в різних місцях у вигляді статського радника, — як Ковальов не додумався, що не можна через газетну експедицію оповіщати про носа? Я це не до того кажу, що мені здавалося дорого заплатити за оповіщення: це дурниця, і я зовсім не з користюлюбних людей. Але ж непристойно, ніяково, негарно! І знов-таки — як ніс опинився в печені хлібі, і як сам Іван Яковлевич?.. ні, я цього зовсім не розумію, не розумію й край! Та що найдивніше, найнезрозуміліше за все, то це те, як автори можуть брати такі-от сюжети. Сказати правду, цього вже ніяк не можна збагнути, це іменно... ні, ні, зовсім не розумію. По-перше, користі для вітчизни ніякісінької; по-друге... та й по-друге теж нема користі. Просто я не знаю, що це...

А проте при всьому тому, хоч, звичайно, можна допустити і те, й друге, й третє, можна навіть... ну, та де ж не буває безглуздя?.. А все ж таки, як розміркуєш, у всьому цьому, далєбі, є щось. Кажіть, що хочете, а такі пригоди бувають на світі; рідко, але бувають.